
Huiszwaluwen in de collectie van Naturalis

Guus van der Poel

De in Naturalis aanwezige collectie heeft vrij recent een forse uitbreiding ondergaan doordat de collecties van Leiden en Amsterdam in 2010 zijn samengevoegd. In de vogelcollectie van Naturalis bevinden zich nu 120 balgen van Huiszwaluwen met volledige gegevens van verzamelplaats en verzameldatum. Daarnaast zijn er elf balgen zonder verzamelplaats en verzameldatum, vier balgen verzameld op lichtscheperen voor de Nederlandse kust en drie balgen verzameld op Nederlandse schepen die midden op de Atlantische Oceaan voeren! Ten slotte zijn er 28 balgen aanwezig die uit het buitenland afkomstig zijn. Van 33 Nederlandse balgen is ook iets van de doodsoorzaak bekend. Van de meeste balgen is ook het geslacht en de leeftijd (adult vs. juveniel) geregistreerd.

Vergeleken met de moderne plaatsbepaling via GPS zijn de plaatsen die op de etikettes vermeld staan die aan de balgen bevestigd zijn, nogal onnauwkeurig. Er staat veelal

niet veel meer op dan de naam van de plaats (gemeente) waar de desbetreffende vogel gevonden is. Toch is zelfs een minder nauwkeurige plaatsbepaling van belang. Het

stelt in combinatie met de verzameldatum bijvoorbeeld zeker dat we het over Nederlandse (broed)vogels hebben.

De eerste Huiszwaluw in de collectie is verzameld op 8 mei 1847, de laatste stamt uit 2009, nog voor GPS via smartphones populair werd. Daarom zijn de enige Huiszwaluwen met een nauwkeurige plaatsbepaling de vier die op lichtscheepen voor de Nederlandse kust zijn verzameld en de drie vogels die op schepen op de Atlantische Oceaan aan hun eind zijn gekomen.

Vondsten op lichtscheepen in de Noordzee

De lichtscheepen lagen op vaste plaatsen voor de kust: het lichtschip Terschellingerbank op 20 km noord van Terschelling, het lichtschip Texel op 32 km van Texel, het lichtschip Goeree op 30 km west van Goeree en het lichtschip Noord Hinder op 58 km zuidwest van Walcheren (Figuur 1). Alle lichtscheepen zijn inmiddels vervangen door lichtboeien en radiobakens, het laatste de Noord-Hinder in 1994. De op de lichtscheepen belande exemplaren betroffen een mannetje en een vrouwtje, die in het voorjaar respectievelijk op de Noord-Hinder op 23 mei 1970 en op de Goeree op 18 mei 1952 werden aangetroffen en twee exemplaren, een vrouwtje en een vogel waarvan het geslacht niet is vastgesteld, die in het najaar respectievelijk op de Texel op 20 september 1960 en op de Terschellingerbank op 5 oktober 1961 werden aangetroffen. De actieradius van broedvogels is slechts enkele kilometers rond het nest. De maanden mei (vroeg in het broedseizoen) en de herfstmaanden waarin deze vogels gevonden zijn, doen daarom vermoeden dat het hier om trekvogels gaat die uit de koers zijn geraakt. Ringgegevens laten zien dat er tussen de Nederlandse

en Engelse populatie enige uitwisseling plaatsvindt. Het Noord-Hinder-exemplaar zou hiervan een voorbeeld kunnen zijn. Helaas is over de omstandigheden waaronder deze vogels aan hun eind gekomen zijn (aangetrokken door het licht of uit de koers geraakt en door uitputting om het leven gekomen) niets bekend.

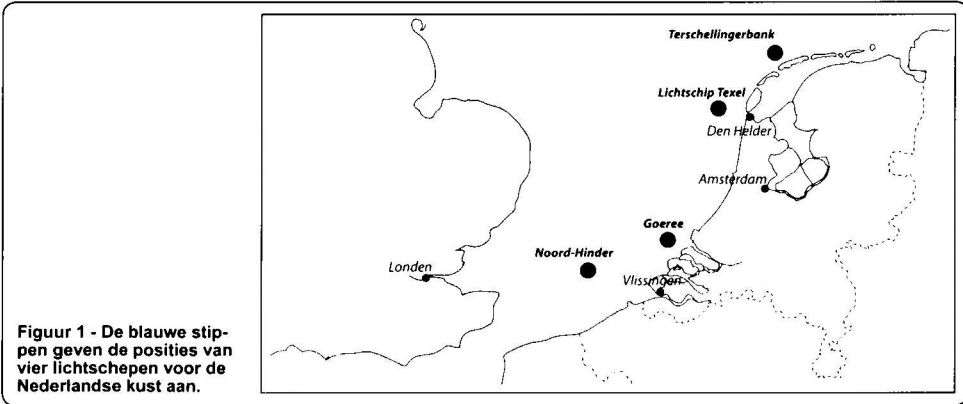
Vondsten op schepen op de Atlantische Oceaan

Nog raadselachtiger zijn de drie balgen afkomstig van Nederlandse schepen, die op het moment dat de vogels aan boord werden aangetroffen, midden op de Atlantische oceaan voeren, honderden kilometers van het dichtstbijzijnde vasteland verwijderd (Figuur 2)!. Het betreft van noord naar zuid een adulte vrouw, een adulte man en een juveniele vrouw, respectievelijk verzameld in de maanden mei, maart en oktober. Het is niet onmogelijk dat het hier ook gaat om uit de koers geraakte trekvogels. Het overwinteringsgebied van onze vogels is namelijk sub-Sahara westelijk Afrika (Del Hoyo et al. 2004) en ook de verzameldata zijn hiermee niet in tegenspraak.

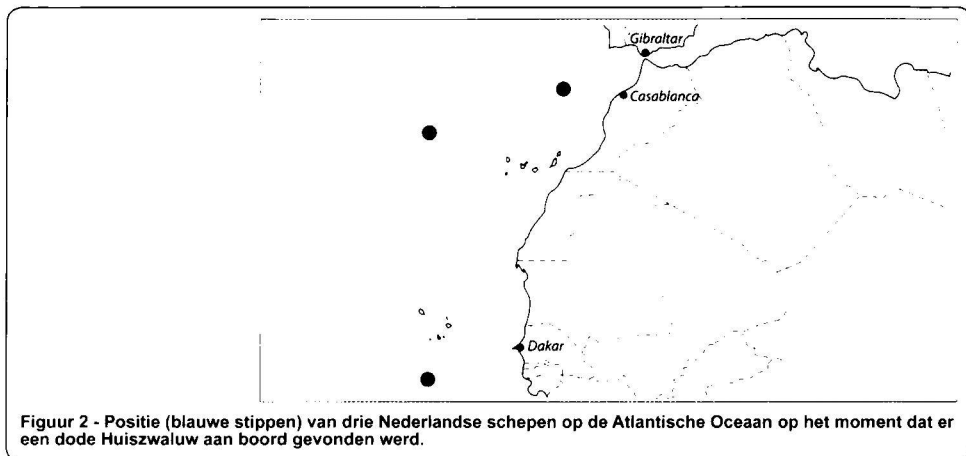
Verzameldata van adulte en juveniele Huiszwaluwen

In de hand en dus ook bij museumexemplaren is het verschil tussen adulte en juveniele vogels eenvoudig vast te stellen (Svensson 1992). Juveniele exemplaren missen de metaalglans die op de rug en kop van adulte vogels te vinden is en hun tertials hebben duidelijke witte zomen aan de top van de veren (zie de foto's).

De verdeling van de verzameldata van de binnenlandse vogels over de maanden van het

Figuur 1 - De blauwe stippen geven de posities van vier lichtscheepen voor de Nederlandse kust aan.

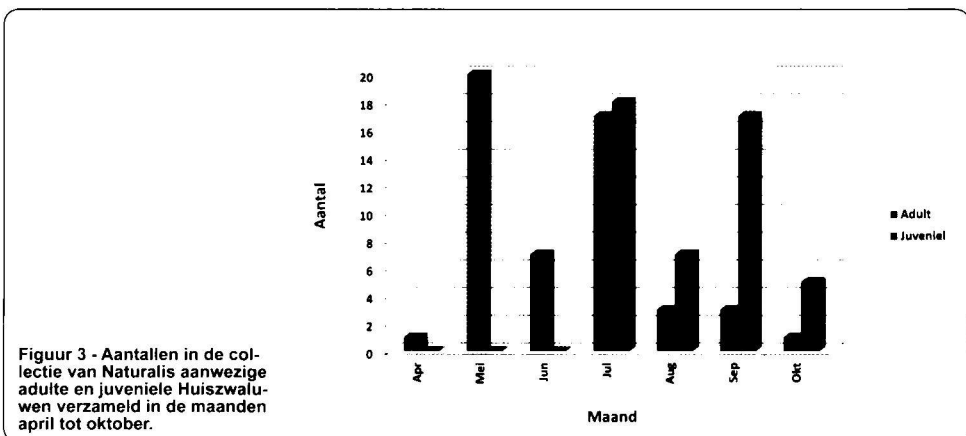

Figuur 2 - Positie (blauwe stippen) van drie Nederlandse schepen op de Atlantische Oceaan op het moment dat er een dode Huiszwaluw aan boord gevonden werd.

jaar levert een interessant beeld op (Figuur 3). Als we aannemen dat vanaf mei tot en met augustus de broedpopulatie op volle sterkte aanwezig is, dan lijkt het erop dat de maanden mei en juli voor de adulte vogels het grootste risico opleveren. Dat is niet zo verwonderlijk, want mei is de maand dat beide partners druk in de weer zijn met zich vestigen, nestbouw en eieren leggen en juli is de maand dat er jongen in het nest zijn en de ouders hard moeten werken om alle hongerige bekjes van voldoende insecten te voorzien. Vanaf juli verschijnen er ook vliegvlugge juvenielen in de collectie. In oktober worden de laatste Huiszwaluwen verzameld. Het hier geschetste beeld is in volledige overeenstemming met gegevens van de Atlas van de Nederlandse vogels (1987), die aantonen dat de eerste Huiszwaluwen in maart verschijnen en de allerlaatste in november.

Doodsoorzaken

Van 33 vogels in de collectie is op de labels iets vermeld over de mogelijke doodsoorzaak. Van zeven vogels is dat niet meer dan het weinigzeggende 'dood gevonden' (zie Tabel 1). Als we alleen de vogels met een meer specifieke doodsoorzaak in ogeschouw nemen, dan is duidelijk dat de meerderheid (73%) als verkeersslachtoffer aan zijn eind is gekomen. Interessant is dat de meeste verkeersslachtoffers lijken te vallen op hoge bruggen en dijken. Dat zijn plaatsen waar Huiszwaluwen vaak laag overheen vliegen. Waarschijnlijk worden laagvliegende vogels als ze te dicht achter een vrachtwagen langsvliegen door de turbulentie tegen het wegdek gesmaakt en gedood. Een enkele frontale aanvaring wordt ook vermeld. Uit de tabel moet overigens niet de conclusie getrokken worden dat het

Figuur 3 - Aantallen in de collectie van Naturalis aanwezige adulte en juveniele Huiszwaluwen verzameld in de maanden april tot oktober.

verkeer de belangrijkste doodsoorzaak van Huiszwaluwen is. De kans dat een dode vogel gevonden wordt is nu eenmaal op en langs de weg vele malen groter dan overal elders met uitzondering wellicht van de kans dat raamslachtoffers gevonden worden. De buitenlandse vindplaatsen variëren van Roemenië, Oostenrijk, Duitsland, Italië tot Algerije. De aantallen zijn zo laag dat er weinig zinnigs over te zeggen valt. Ik dank Steven van der Mije, senior collectiebeheerder vogels en zoogdieren van het RijksMuseum voor Natuurlijke Historie Naturalis, voor het ter beschikking stellen van de gegevens van de in de collectie aanwezige Huiszwaluwen en voor de mij geboden gastvrijheid de balgen persoonlijk in Naturalis te bestuderen.

Doodsoorzaak	Aantal
Dood gevonden	7
Raamslachtoffer	3
Verkeersslachtoffer	19
Verongelukt bij uitvliegen	1
Door kat gegrepen	1
bird-strike'	1
Ziek (coccidiose)	1

Tabel 1 - Vermelde doodsoorzaken

LITERATUUR:
Del Hoyo, J., A. Elliot, & D.A. Christie, (red.) (2004): Handbook of the Birds of the World, Vol. 9, bladz. 674-675.
Sovon 1987: Atlas van de Nederlandse vogels. Bladz. 356-357.
Svensson, L. (1992): Identification guide to European Passerines, bladz. 74.

Juvenile Huiszwaluw (man), catalogusnummer 2597, verzameld op 21 aug. 1912 te Leiden. Let op afwezigheid van metaalglans en de aanwezigheid van witte randen aan de tertials. Bron: Naturalis, Leiden.

Adulte Huiszwaluw (man), catalogusnummer 125219, verzameld op 11 juli 1909 te Leiden. Let op de metaalglans op rug en kop en de afwezigheid van witte randen aan de tertials. Bron: Naturalis, Leiden.

■ A.M. van der Poel, Weesp, e-mail: amvdpoel@xs4all.nl.